

(військової частини) або невчасна поява на службі (повернення з відпустки, лікування, відрядження або звільнення) без дозволу командира чи інших поважних причин в умовах воєнного стану або бойової обстановки, тобто самовільне залишення військової частини без поважних причин, а дезертирство – це самовільне залишення військовослужбовцем місця служби, а також нез'явлення на службі у випадку призначення, переведення, повернення з відрядження, відпустки або лікувального закладу з метою ухилення від виконання своїх обов'язків, тобто умисне залишення військової частини з метою ухилення від виконання своїх обов'язків. Тому, основною відмінністю дезертирства від СЗЧ є наявність прямого умислу ухилитися від військової служби, якщо військовослужбовець залишає частину без дозволу командира усвідомлено та навмисно, це дезертирство, якщо ж це виходить випадково (наприклад, запізнення під час повернення з відпустки), це СЗЧ.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>.

Кузнецов Віталій Володимирович,
головний науковий співробітник відділу
науково-правових експертиз Інституту
правотворчості та науково-правових
експертиз НАН України, доктор
юридичних наук, професор

РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРНОГРАФІЮ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОТВОРЧОСТІ

Сьогодні в умовах російсько-української війни та складної політичної кризи складно уявити, які інші проблеми, що не дотичні до суспільно-політичного життя країни, можуть зацікавити єдиний орган законодавчої влади в Україні – Верховну Раду України. Серед значного масиву законопроектів, які зареєстровані у Верховній Раді України за період жовтень–листопад 2025 року, нашу увагу привернула неординарна законодавча ініціатива у виді проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо кримінальних правопорушень проти безпеки особи» від 29 жовтня 2025 р. № 14165 (законопроект № 14165), яка спрямована на удосконалення кримінально-правового регулювання у сфері захисту приватного життя та цифрової безпеки особи відповідно до сучасних європейських підходів. Що ж спонукало парламентарів повернутися (пригадаймо законопроекти від 18 серпня 2023 р. № 9623 та від 31 серпня 2023 р. № 9623-1) до вирішення цієї проблеми?

Відповідь на це питання полягає у наступних положеннях.

По-перше, чинна редакція ст. 301 Кримінального кодексу (КК) України фактично криміналізує будь-який обіг порнографічних предметів, у тому числі виготовлення та розповсюдження так званої «дорослої» порнографічної продукції за згодою сторін. Такий підхід, на думку громадськості, видається застарілим, адже ресурси Національної поліції витрачаються на переслідування формально протиправних діянь, які не становлять значної суспільної небезпеки, замість концентрації на протидії реально небезпечним явищам (дитяча порнографія, примус і експлуатація у порноіндустрії тощо) [7]. За словами експертів, декриміналізація добровільної «дорослої» порнографії дозволить правоохоронцям звільнити час та ресурси для протидії дійсно актуальним загрозам, таким як дитяча порнографія та сексуальне насильство [3].

По-друге, розвиток цифрових технологій породив нові форми кримінальних правопорушень проти приватності, зокрема несанкціоноване розповсюдження інтимних матеріалів (так званий «revenge porn») та створення сексуального контенту без згоди особи за допомогою інформаційних технологій (наприклад, deepfake) [5, с. 1]. Тому законопроект № 14165 пропонує доповнити КК України новою статтею 301-3, що встановлює відповідальність за незаконне розповсюдження інтимних матеріалів та сексуального контенту без згоди особи. Підтримуючи таку пропозицію, слід зауважити, що на момент реєстрації цього законопроекту у Верховній Раді України законодавство України не містило спеціальної кримінальної норми для ефективного переслідування таких діянь. Така кримінально-правова заборона, на думку авторів законопроекту, забезпечить належний рівень захисту честі, гідності та приватного життя громадян в цифровому середовищі, а також стане важливим кроком у запобіганні сучасним формам цифрового насильства [5, с. 3].

По-третє, законопроект № 14165 відповідає на суспільний запит щодо балансу між свободою вираження та захистом моральності й приватності. Запропоноване законодавче рішення декриміналізує консенсуальні дії повнолітніх осіб у приватній сфері (виробництво і обмін інтимним контентом для особистого використання без мети збуту чи публічного поширення). Це відмежовує приватні стосунки між дорослими від реально суспільно небезпечних діянь та водночас гарантує реалізацію конституційного права на невтручання в особисте життя (ст. 32 Конституції України) та право на повагу до приватного життя за ст. 8 Європейської конвенції з прав людини [5, с. 2]. Таким чином, доцільність проекту зумовлена необхідністю модернізувати кримінальне законодавство: скасувати зайві заборони, що не виконують превентивну функцію, та запровадити норми обумовлені новими викликами сучасного цифрового світу.

По-четверте, законопроект № 14165 відповідає європейському досвіду протидії порнографії. Як відомо, фахівці виділяють дві основні моделі кримінально-правової протидії порнографії: перша допускає

часткову легалізацію обігу порнографії в суворо обмежених межах, тоді як друга передбачає повну заборону обігу будь-якої порнографії під загрозою кримінального покарання. Тенденція останніх років – поширення режиму часткової легалізації: кримінальна відповідальність зберігається лише за виготовлення та розповсюдження дитячої порнографії, а також за порнографію, що містить сцени насильства чи жорстоких сексуальних збочень, тоді як обіг звичайної «дорослої» порнографії дозволений або карається лише за певних обставин. Такий підхід запроваджено, зокрема, у багатьох країнах Європи (окрім України повна заборона порнографії діє в Європі лише в РФ, республіці Білорусь, Ісландії, Литві, Болгарії та Ватикані [6, с. 4]), наприклад: Німеччині, Франції, Швейцарії, Швеції, Польщі, Чехії, Естонії тощо [5, с. 2]. Наприклад, Кримінальний кодекс Польщі, з одного боку в ст.202 встановлює відповідальність за публічну демонстрацію порнографічного контенту таким чином, що в результаті якого вони сприймаються особою всупереч її бажанню (карається позбавленням волі на строк до 3 років) [1]; з іншого – не передбачає відповідальності за приватне споживання порнографії дорослими, що відображає, на нашу думку, баланс між свободою самовираження і захистом моральних засад суспільства.

Варто зазначити, що абсолютна кримінальна заборона порнографії – рідкість у сучасному світі. Навіть серед держав Ради Європи немає консенсусу щодо рівня захисту суспільної моральності: усі країни одностайні лише в частині повної заборони дитячої порнографії та жорсткого покарання за будь-які форми її виготовлення чи обігу [2, с. 3].

Отже, зарубіжний досвід демонструє необхідність диференційованого підходу до криміналізації порнографії: кримінально переслідувати найбільш небезпечні прояви (дитячі, насильницьку, неконсесуальну порнографію), тоді як добровільний обіг порнопродукції між дорослими зазвичай виводиться за межі кримінальної репресії або підпадає під незначні обмеження. Україна, модернізуючи кримінальне законодавство, фактично слідує цій тенденції часткової легалізації, намагаючись гармонізувати норми КК України з європейськими стандартами та практикою ЄСПЛ.

Спробуємо все ж з'ясувати, чи досягає законопроект мети, заявленої в пояснювальній записці.

Метою законопроєкту № 14165, згідно з пояснювальною запискою, є комплексне вдосконалення кримінально-правового регулювання для захисту приватного життя та цифрової безпеки особи на засадах європейських стандартів [5, с. 1, 2]. Проаналізувавши норми проєкту та експертні висновки, можна зробити висновок, що частково ця мета досягається, проте в деяких аспектах реалізація потребує певних уточнень.

Позитивним моментом є те, що законопроект № 14165 реально спрямований на захист приватного життя: пропонується декриміналізувати добровільний обіг інтимного контенту між дорослими,

що усуває ризик кримінального переслідування за дії, котрі не завдають шкоди ні суспільству, ні особі (наприклад, зберігання особою власних інтимних фото). Тим самим втілюються положення Конституції України та практики ЄСПЛ про невтручання держави в приватну сферу, а кримінальне право зосереджується на реально небезпечних посяганнях (примус, експлуатація, порушення недоторканності людини). Так само, встановлення кримінальної відповідальності за «порнопомсту» (розповсюдження матеріалів без згоди) прямо відповідає заявленій меті законопроекту – посилити цифрову безпеку та захистити честь і гідність громадян у інтернет-просторі. Цей крок є довгоочікуваним, адже кібернасильство інтимного характеру останніми роками стало серйозною проблемою, і запропонована нова ст. 301-3 КК України створює дієвий механізм її протидії.

Законопроект № 14165 також наближає законодавство України до сучасних європейських підходів у тому, що стосується часткової легалізації порнографії. Як було зазначено, переважна більшість європейських країн дозволяють певні форми порнографії за участю дорослих, концентруючи каральну політику на захисті дітей та боротьбі з насильством. Скасування тотальної заборони «дорослої» порнографії в Україні, на нашу думку, є першим кроком до гармонізації із цим європейським трендом. Більше того, законопроект вводить важливі поняття («еротика», «порнографія», «інтимні матеріали»), що має забезпечити більш точне й справедливе правозастосування, уникнення покарання пересічних громадян за певні дії з продукцією еротичного чи приватного характеру.

Водночас, на нашу думку, повністю мети «комплексного вдосконалення» законопроектом поки не досягнуто, оскільки він містить певні невідрішені питання.

По-перше, зберігаються ризики неузгодженості з міжнародними зобов'язаннями України. Наприклад, Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротська конвенція) вимагає встановлювати обтяжуючі обставини, якщо злочин проти статевої недоторканності дитини вчинено особою, якій дитина довірена (батьком, опікуном, освітянином тощо). У законопроекті № 14165 такі кваліфікуючі ознаки не з'явилися (як, утім, і в попередніх законопроектах), що лишає певну прогалину у відповідності нашого законодавства стандартам Конвенції.

По-друге, структура норм і визначення термінів потребують доопрацювання, інакше замість «комплексного вдосконалення» можна отримати нові колізії норм. Зокрема, поняття «інтимні матеріали» і «порнопродукція» мають бути чіткіше розмежовані у кримінальному законі (можливо, через критерії, як-от мета створення, контекст розповсюдження, наявність згоди на зйомку тощо). Без цього органам досудового розслідування і суду буде складно вирішувати, за якою статтею кваліфікувати певні дії, що може призвести до правової невизначеності – суперечної цілям такої правотворчості.

По-третє, лишаються поза увагою суміжні питання захисту суспільної моральності. Законопроект № 14165 жодним чином не торкається питання доцільності криміналізації дій, передбачених ст. 302 КК України (зокрема не враховані пропозиції, які є в доктрині [4, с. 567]) чи, наприклад, адміністративних механізмів обмеження доступу дітей до інтернет-порнографії. Якщо мета законопроекту – комплексність, можливо, варто було паралельно розглянути і ці аспекти. Відсутність рішення таких питань (обсяги статті не дозволяють окреслити всі проблемні положення) звужує масштаб реформ і може послабити їх ефективність у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Kodeks karny Rzeczypospolitej Polskie. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>.

2. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 5 листопада 2025 р. на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо кримінальних правопорушень проти безпеки особи» від 29 жовтня 2025 р. № 14165. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/58611>.

3. Декриміналізація порнографії – у Раді зареєстрували законопроект № 9623. 18.08.2023. BRDO. URL: <https://brdo.com.ua/news/dekryminalizatsiya-pornografii-u-radi-zareyestruvaly-zakonoprojekt-9623/#:~:text=За%20словами%20керівника%20сектору%20BRDO,от%20боротьбу%20із%20дитячою%20порнографією>.

4. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі : Монографія. Київ : ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2012. 908 с.

5. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо кримінальних правопорушень проти безпеки особи» від 29 жовтня 2025 р. № 14165. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/58611>.

6. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо забезпечення свободи від втручання в приватне життя людини» від 18 серпня 2023 р. № 9623. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/42525>.

7. У Раді зареєстрували законопроект про декриміналізацію порнографії. Укрінформ. 18.08.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3749983-u-radi-zareestruvali-zakonoproekt-pro-dekryminalizaciю-pornografii.html#:~:text=Також%20після%20ухвалення%20очікується%20зменшення,запобіжників%20розповсюдження%20порнографії%20серед%20неповнолітніх>.